

Uttalelse om NOU 2009:18 Rett til læring fra Møller kompetansesenter

Møller kompetansesenter ligger i Trondheim og er en virksomhet i Statped som arbeider med de tofagområdene hørselsvansker og språk-, tale-, og kommunikasjonsvansker.

Oppsummering

Møller kompetansesenter (MKS) har i denne høringsuttalelsen avgrenset sine uttalelser til de områdene som berører senterets virksomhet mest direkte. Konklusjonene oppsummeres her:

- MKS er enig i utvalgets forslag når det gjelder satsing på tidlig innsats og er enig i forslaget om tidlig språkkartlegging.
- MKS er i mot utvalgets forslag om å endre lovteksten i opplæringslovens § 5-1 da dette vil svekke svake elevgruppers rettigheter. Vi er samtidig klar over at dette er et problemområde som krever nye strategier og tiltak. Vi etterlyser derfor tiltak som kan bidra til å sikre kvalitet og utbytte for de som skal ivaretas gjennom en individuell rett til spesialpedagogiske tiltak.
- MKS er enig i utvalgets forslag om at Statped organiseres i regioner primært i samsvar med helseregionene.
- MKS ønsker en gjennomgang av ressurstilgangen til de enkelte spesialpedagogiske fagområdene. Utvalgets bruk av begrepene høy- og lav forekomst blir for enkel og unyansert, og vil ramme mange av dem som sliter med sammensatte og kombinerte lærevansker, språkvansker og lese-, skrivevansker.
- MKS støtter ikke utvalgets forslag om å inndra 115 stillinger fra sentrene for sammensatte lærevansker. Dette vil ødelegge den verdifulle kompetansen som ligger i disse miljøene. Den kompetansen enkeltpersonene innehar kan ikke videreutvikles og komme store grupper til gode gjennom overføring av stillinger til PPT-kontorer med et avgrenset kommunalt eller fylkeskommunalt virkeområde.
- MKS vil påpeke at tilbud til mennesker med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) må være en av regionsentrenes arbeidsoppgaver.
- MKS er imot forslaget om å avvikle de statlige skolene for hørselshemmede, tegnspråklige elever. Staten MÅ fortsatt ha en garantistrolle når det gjelder ressurskoler for denne sårbare og marginale elevgruppen!
- MKS støtter utvalgets sterke fokus på kompetanseutvikling i alle ledd og ønsket om å styrke PPT. MKS støtter forslaget om å opprette et nasjonalt utviklingssenter for PP - tjenesten.

Videre omtales viktige områder som ikke er berørt i rapporten:

- MKS vil påpeke at det statlige skoletilbudet til gruppen døvblinde barn ikke er omtalt i NOU 18. Dette tilbudet til en marginal gruppe elever må opprettholdes.
- MKS vil videre påpeke behovet for statlig styring, styrking og utvikling av små og spesialiserte utdanninger innenfor audiopedagogikk, logopedi og synspedagogikk i Midt-Norge gjennom at universitetet (NTNU) gis mulighet til å ta økonomisk og driftsmessig ansvar i tilknytning til disse.

Innledning

Utredningen setter fokus på aktuelle og viktige utfordringer i forhold til realiseringen av vedtatte skolepolitiske målsettinger. Som aktør i tiltakskjeden for barn, unge og voksne med særskilte behov kjenner vi oss igjen i forhold til mange av de utfordringer som trekkes opp i utredningen. Utredningen gir et godt utgangspunkt for diskusjon og drøfting av tiltak.

Samtidig synes utredningen noe vanskelig tilgjengelig. Dette kommer til syne gjennom den uenigheten som fremtrer når utvalget drøfter utfordringer og fremmer forslag på løsninger og tiltak. Dissenser og protokolltilførsler tydeliggjør dette. Måten dissensene er håndtert på gjør utredningen mindre leservennlig. Flere av løsningsforslagene og konklusjonene som blir gitt i utredningen synes å ha dårlig sammenheng med, og kan tidvis også virke løsrevet fra, påpekte utfordringer og drøftinger.

Kapittel 13 Tidlig innsats og forebygging

Møller kompetansesenter deler utvalgets syn på betydningen av tidlig innsats og forebyggende arbeid med tanke på å hindre at vansker skal få utvikle seg og forverres før det blir iverksatt tiltak.

Tidlig oppdaging, tidlig innsats og forebyggende arbeid er avhengig av god handlingskompetanse hos fagpersonell i barnehager og skoler. Det krever dessuten god samhandlingskompetanse og rutiner som kan bidra til samarbeid mellom pedagogisk personell og helsepersonell.

MKS støtter forslaget om kommunens plikt til sikring av språkkartlegging av barn ved tre, fire og fem år. Det bør også vurderes å kartlegge 2-åringers språk. Det bør presiseres at all slik kartlegging må utføres av spesielt kvalifisert pedagogisk personell. Forutsetningen for gjennomføring av språkkartlegging er at det om nødvendig fører til umiddelbare tiltak for barnet. Dette krever videre tiltaksbasert kompetanse.

Kapittel 14 Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen

Utvalget dokumenterer at dagens spesialundervisning ofte ikke gir ønsket effekt, at den ofte gjennomføres av personell uten spesialpedagogisk kompetanse. Spesialundervisningen er heller ikke organisert og gjennomført i tråd med spesialpedagogiske prinsipper og spesialpedagogisk kunnskap. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at en lovtekstendring med en ordlyd som svekker retten til spesialundervisning skal kunne bidra til at elever med særskilte opplæringsbehov får en kvalitativt bedre opplæring.

MKS er enig med utvalgsmedlemmet Bente E. Hagtvat som sier i sin særmerknad til kapittel 14 at den foreslåtte endringen vil bidra til større klarhet. "Derfor må den individuelle retten til spesialundervisning opprettholdes, men gjerne med en endret betegnelse: "rett til spesialpedagogisk hjelp". "

En slik endring vil tydeliggjøre det som kan være en forskjell mellom spesialundervisning og spesialpedagogikk, og slik kunne bidra til økt kvalitet i tilbudet til de som trenger slike tiltak.

Det er viktig å være klar over at dette handler om rettigheter som stadig stilles under press blant annet ut fra økonomiske vurderinger i kommunene. Vi kan derfor ikke støtte en lovtekst som kan bli tolket som en svekkelse av retten til spesialpedagogisk hjelp. Det bør arbeides med en lovtekst og forskrifter som kan bidra til å sikre rettigheter, kvalitet og utbytte for de som har behov for spesialundervisning. Målet må være klare utdanningskrav til de som skal stå for undervisningen, og klare kvalitetskriterier for elevens læringsutbytte.

Kapittel 16 PP-tjenesten og Statped – tettere på

Fremtidig samhandling og arbeidsdeling mellom PPT og Statped

Organisering av Statped

MKS er enig i utvalgets forslag om at Statped organiseres i regioner primært i samsvar med helseregionene. Region Sør/Øst er imidlertid så stor at en bør vurdere om ikke 5 regioner er mer hensiktsmessig enn 4 .

Når det gjelder hvorvidt sentrene også skal samlokaliseres, mener vi at det må gjøres en nøyere vurdering ut fra lokale/regionale forhold og behov, geografiske forhold, eksisterende bygningsmasse og tilgang på kompetanse i regionen(jmf. særmerknader fra utvalgsmedlemmene Bente E. Hagtvatn og Marianne Ween som også peker på de uheldige virkningene av en påtvungen samlokalisering og avvikling av SLV-sentrene).

MKS mener at en samorganisering og regionalisering av Statped i Midt-Norge vil gi bedre rammer for helhetlige tjenester og frigi ressurser til mer faglig arbeid.

Et bredt spekter av spesialisert kompetanse vil gi synergieffekter som en gjensidig kan dra veksler på i kompliserte og sammensatte saker. Gjennom mer likeverdige regionsentre når det gjelder fagkompetanse og tjenestetilbud kan tilgang til tjenester bli bedre harmonisert i de ulike landsdelene enn det som er tilfellet i dag. Da vil brukere kunne få tilnærmet like tjenester uavhengig av hvilken landsdel de tilhører.

Enkelte komplekse tilstander er imidlertid så lavfrekvente at det vil være hensiktsmessig å samle kompetanse bare på ett eller to regionsenter, dvs at sentrene får noen nasjonale oppgaver som fordeles. Dette gjelder f.eks. tale- språkvansker hos mennesker med leppe-, kjeve-, ganespalte, og mennesker med behov for stemmebehandling som følge av kjønnskifte, der operasjonene allerede er sentralisert til Rikshospitalet (Bredtvet kompetansesenter) og Haukeland sykehus (Statped Vest). Dette gjelder også tjenester som utvikling av læremidler og FOU arbeid. Slike smale kompetansemiljø må Statped få frihet til å organisere internt, mens distribusjonen av denne kompetansen må skje gjennom de enkelte regionsentrenes strukturer.

MKS ønsker en gjennomgang av ressurstilgangen til de enkelte spesialpedagogiske fagområdene. Det er viktig at hvert team med spisskompetanse innenfor de enkelte fagområdene ikke blir for små. Vi har erfart at fagkompetanse på enkelte marginale områder forsvinner når en person slutter og ikke lar seg raskt erstatte.

Det synes som kapasiteten innenfor området språk, tale og kommunikasjonsvansker må økes.

Lavfrekvent versus høyfrekvent forekomst

Utvalget sier at arbeidsdelingen mellom PPT og Statped skal baseres på høy- og lav forekomst. Denne beskrivelsen kan bli for enkel og unyansert, og vil ramme mange av dem som sliter med sammensatte og kombinerte lærevansker, språkvansker og lese-, skrivevansker.

En bedre retningsgivende deling ville vært å skille mellom enkle og mer komplekse vansker. Mange av de høyfrekvente vanskene kan hver for seg være av en slik art at de både kan og skal håndteres lokalt, men når flere høyfrekvente og /eller lavfrekvente vansker opptrer sammen vil det ofte kreves en kompetanse som det ikke er rimelig å forvente finner lokalt.

Saker som henvises til MKS når det gjelder området språkvansker kjennetegnes av stor kompleksitet. Det er ofte elever med flere diagnoser og/eller elever med store kommunikasjonsvansker. Vi savner imidlertid en mer inngående og nyansert beskrivelse av hvilke vansker utvalget tenker som skal inkluderes i språk-, tale- og kommunikasjonsvansker i Statpeds portefølje, og mer konkret hvilke tiltak utvalget kan tenke seg fremover, på skole-, PPT- og Statped-nivå. Spesielt savner vi et fokus på språkvansker og lese-skrivevansker i utredningen. Innen disse høyfrekvente vanskegruppene forekommer det enkelte svært komplekse problemstillinger som krever en kompetanse ikke alle kommuner kan forventes å ha. Det vil alltid være noen som har behov for en spesialpedagogisk spisskompetanse innen disse områdene som det må forventes at Statped innehar.

Sammensatte lærevansker

Møller kompetansesenter støtter Trøndelag kompetansesenters uttalelse på dette punktet:

”Utvalget skaper usikkerhet omkring oppgave- og rollefordeling mellom kommunalt og statlig nivå ved at de uttrykker uklare og motstridende fortolkninger av begrepet ”sammensatte lærevansker”. Under pkt. 16.2 PP-tjenestens ansvar og oppgaver skriver de: ”PPT skal videreutvikle kompetanse på læringsmiljø, problematferd og sammensatte lærevansker da dette er vansker med høy forekomst”.

Begrepet sammensatte lærevansker er ikke beskrevet som noen klart avgrenset vansketype i fagterminologien. Det er derimot vanlig blant fagfolk å betrakte alle lærevansker som sammensatte vansker. Dette gjelder så vel høyfrekvente som lavfrekvente vansker.

Vanskene er sammensatte ved at de er utløste og påvirkes av ikke bare konstitusjonelle, men også relasjonelle-, didaktiske- og andre kontekstuelle faktorer og forhold i elevens læringsmiljø. I spørsmålet om rolle og oppgavefordeling mellom PPT og Statped, er det spørsmål om hva slags vansker, alvorlighetsgrad og hvilken kompetanse som er tilgjengelig lokalt som må avgjøre hva som viderehenvises, og ikke om vansken er sammensatt eller ikke.

På samme upresise måte bruker utvalget begrepet ”problematferd” uten nærmere presisering av hva de legger i det. Problematferd/atferdsvansker er et samlebegrep, og fra atferdsforskningen vet vi at dette kan være svært ulike vansker med betydelig ulik alvorlighetsgrad og kompleksitet.”

Møller kompetansesenter ønsker å bevare kompetansen som i dag finnes innen SLV-sektoren i en ny framtidig organisering i regionsentre. I dag har MKS et nært samarbeid, spesielt med Trøndelag kompetansesenter (alternativ- og supplerende kommunikasjon, IKT, læremidler, matematikkvansker), men også med Sørlandet kompetansesenter (ganeplater og Karlstadmodellen), Torshov kompetansesenter (minoritetsspråklige og alternativ og supplerende kommunikasjon), Statped vest, avd. for sammensatte læreplaner (dyspraksi og ganeplater) og Øverby kompetansesenter (ervert hjerneskade). SLV-sektoren har kompetanse på enkelte områder som MKS ikke innehar og som benyttes i forhold til MKSs brukergrupper. Dersom store deler av SLV-sektoren forsvinner, vil også kvaliteten på MKS tjenester bli dårligere, spesielt til mennesker med ulike typer språk- og talevansker.

Alternativ og supplerende kommunikasjon

Behovet for styrkede rettigheter for barn, unge og voksne med kommunikasjonsvansker er pekt på i Innst. s.nr. 239 (2008-2009). I Stortinget ble det fattet vedtak om å be Regjeringen gjennomgå Statped-systemet med tanke på å styrke og videreutvikle kompetansen om alternativ og/eller supplerende kommunikasjon (ASK), samt å vurdere opprettelse av ett eller flere nasjonale kompetansesenter for ASK. Dette er ikke et område som er behandlet i NOU 2009:18. Som oversikten over kompetanseområder på SLV-sektoren viser, arbeider alle disse virksomhetene med oppgaver innen ASK-feltet. Det samme gjelder MKS ift barn som hører, men har behov for kommunikasjon via tegnspråk eller tegn til tale. Her er det stort behov for satsing og samordning.

MKS mener det vil være riktig å bygge på den kompetansen og de erfaringer Statped har på dette området, og finne gode arbeidsdelinger med habiliteringstjenestene når det gjelder forholdet mellom pedagogiske oppgaver og funksjonshjelp.

Vi vil peke på et stort behov for tilpasning og utvikling av læremidler til barn og unge med behov for alternative kommunikasjonsformer. Dersom rettigheter blir lovhjemlet for ASK-området, vil dette utløse krav om tilpassede læremidler med alternative og supplerende kommunikasjonsformer. Dette er et omfattende arbeid som ikke kan forventes skjer lokalt.

Kompetanseutvikling i PPT

Utvalget peker på behov for bedre kompetanse på alle nivå. I en vurdering av hvordan dette kan skje er det viktig å tenke på kompetanse som en "ferskvare". Den går fort ut på dato, og må stadig vedlikeholdes og fornyes. Kompetanseutvikling må sees på som en varig og dynamisk prosess. Dette kan derfor ikke løses ved å gjennomføre et tidsavgrenset kompetanseutviklingsprogram. Det krever at alle ledd i kjeden utvikles som lærende organisasjoner hvor det er helt avgjørende å kunne knytte praksisfelt og forskningsmiljø nært sammen.

Ved å bygge på den eksisterende kompetansen og strukturen som allerede finnes i Statped vil en kunne ha et hurtig tilgjengelig redskap for støtte og hjelp til kompetanseutvikling i PPT. Det vil i tillegg være nødvendig med en motor, for eksempel i form av et nasjonalt senter, for å støtte og planlegge tiltak på nasjonalt nivå. Et eksempel på et slikt tiltak er "Faglig løft for PPT" hvor Trøndelag og Møller kompetansesenter har ansvaret for et modellutviklingsprosjekt på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Partnere i dette prosjektet er NTNU og KS. Gjennom "Faglig løft" får vi prøvd ut gode modeller for varig kompetanseutvikling i PPT. Her legges det også vekt på regional tilpasning med bakgrunn i at kommune- Norge på ingen måte representerer noe enhetlig når det gjelder hvilken kompetanse de ulike PPT-kontorene har.

Noen av de forventninger som ble stilt til utvalget var at de skulle bidra til større klarhet omkring oppgave- og rollefordeling i den totale tiltakskjeden for barn, unge og voksne med ulike lærevansker. Noen hadde vel også håpet på forslag om sterkere føringer fra staten for dimensjonering og utdanningskrav. Når så ikke har skjedd, blir det desto viktigere å beholde og videreutvikle Statped som en fleksibel organisasjon som kan fange opp og bidra til kompetanseutvikling i PPT. Forslaget om å fjerne 115 stillinger fra Statped vil ikke bidra til å styrke bredden i PPT's kompetanse.

Med bakgrunn i reduserte behov avvikles etter hvert de statlige hørselsskolene på grunnskolens nivå.

Følgende er en felles uttalelse fra direktørene på Skådalalen, Nedre Gausen og Møller kompetansesenter:

Utvalgets forslag om avvikling av de statlige hørselsskolene bygger ikke på en faglig analyse eller utredning av brukernes situasjon og behov. Forslaget er begrunnet med "reduserte behov", og i tillegg er utvalget av den oppfatning at det "ikke er naturlig med et fortsatt statlig ansvar for heltids-opplæring...".

Antallet hørselshemmede barn som fødes er konstant. Ulike forhold de siste årene har medvirket til at flere hørselshemmede elever velger opplæring helt eller delvis på sin bostedsskole. Selv om antallet helårselever som søker til de statlige hørselsskolene gradvis har gått ned, vil det også i framtiden være noen elever som vil ha behov for opplæring i et tegnspråkmiljø. Disse elevenes behov vil **ikke** bli mindre selv om størrelsen på gruppen reduseres. Tvert i mot; det at antallet går ned, medfører at gruppen døve elever med behov for opplæring i et tegnspråkmiljø marginaliseres ytterligere og blir mer sårbar.

Dette tilsier etter vår vurdering et enda sterkere statlig engasjement og et klart ansvar for å sikre at disse elevene også i framtiden kan ha tospråklige opplæringstilbud som alternativ og nødvendige supplement til opplæring i bostedsskolen.

Staten har til nå vært garantist for å sikre at døve og sterkt tunghørte elever som har behov for tospråklig opplæring skal ha mulighet til dette i et tegnspråklig miljø. Når antallet elever blir færre blir statens rolle som garantist enda viktigere; - for noen elever av helt avgjørende betydning.

Tegnspråk utvikles i et språkmiljø hvor språket brukes av voksne og barn. Språk er redskapet for all læring og sosialisering. Noen døve elever vil fortsatt ha behov for dette tilbudet på heltid, mens en større gruppe vil ha behov for tegnspråklige miljøer i deler av sin opplæringstid for å få fullt utbytte av opplæringstilbudet på hjemmeskolen. Behovet for deltidsopplæring knyttet til tegnspråklige miljøer synes i liten grad å være redusert. For mange deltids elever er det nettopp tilbudet om deltidsopplæring på sentrene som gjør at de fortsatt kan gå på sin hjemmeskole mesteparten av skoletiden.

Brukernes opplæringssituasjon endrer seg stadig. Det medfører behov for spisskompetente fagmiljøer som kan foredle og utvikle kunnskap om tospråklig opplæring, læreplaner i tegnspråk, didaktikk og læremidler.

På bakgrunn av dette vil vi på det sterkeste tilrå at staten i stedet for å avvike disse skoletilbudene, videreutvikler modeller for tospråklige ressurskoler med gode pedagogiske fagmiljøer knyttet til kompetansesentrene. Slike ressurskoler kan utvikles og tilpasses lokale og regionale forhold og bygge på ulike former for tilknytning til kommunale skoletilbud.

Utvalget sier i kap 16. 3.3. *"Hørselssektoren har gjennomgått store endringer de seneste årene i form av en betydelig nedgang i antall heltidselever, uten at tilbudsstrukturen er endret vesentlig."*

Vi vil påpeke at sentrenes tjenestetilbud hele tiden har vært under kontinuerlig endring og utvikling både når det gjelder innhold, struktur og prioriteringer. Dette framtrer ikke særlig tydelig gjennom utvalgets beskrivelser og innhenting av statistisk materiale.

Utdanningstilbud innen audiopedagogikk, logopedi og synspedagogikk

Rekruttering av audiopedagogisk, logopedisk og synspedagogisk kompetanse har i de senere årene bydd på store utfordringer. Det har blant annet vært stor mangel på kvalifiserte søkere til stillinger i Midt-Norge. De fleste som ønsker denne type utdanning i dag er hovedsakelig ferdig utdannede pedagoger som er i arbeid og er etablerte på ulike steder i landet. Det er behov for fleksible studietilbud gjennom deltids- og nettstøttete utdanninger som gjør at utdanning i stor grad kan gjennomføres uavhengig av bosted og livssituasjon. Behovet for fleksible studietilbud innefor smale og spesialiserte områder er derfor stort.

Møller kompetansesenter har i dag hovedansvaret for drift av masterprogram i audiopedagogikk i samarbeid med Pedagogisk institutt ved NTNU. Masterprogrammet er organisert som deltids- og nettstøttet utdanningstilbud, og studentene rekrutteres fra hele landet.

Det finnes ikke et utdanningstilbud for logopeder i Midt-Norge. Hva logopedisk kompetanse angår, beskrev i mars 2009 leder av Trøndelag Logopedlag i et innlegg i Norsk tidsskrift for logopedi (NTL, 1/2009) at det aldrende korps av logopeder blir pensjonert i et atskillig raskere tempo enn tilsiget av nye logopeder kan dekke opp. Dette innebærer at hvis ikke logopedene skal "dø ut" i Midt-Norge haster det med å utvikle et utdanningstilbud i logopedi i regionen.

I utredningens kapittel 18.3.1 foreslår utvalget at profesjonsorienteringen i de disiplinorienterte masterutdanningene blir styrket når det gjelder praktisk-pedagogisk orientering, krav til praksis i studiene og rådgivning ved starten av yrkeskarrieren. Dette avføder behov om at instanser knyttet til praksisfeltet involveres i arbeidet med utdanningstilbudene. Det er for eksempel ikke realistisk at universitetet kan bygge opp kompetanse på spesifikke, praksisrelaterte områder som utdanningstilbudene bør omfatte. Møller kompetansesenter både ser seg som, og ønsker å være, en sentral samarbeidspartner i nåtidige og fremtidige utdanningsprosjekter. Departementet må ta ansvar for at de små og spesialiserte utdanningene overlever gjennom å styre opprettelsen av slike studieplasser, og å gi universitetet mulighet til å ta økonomisk og driftsmessig ansvar. Dersom denne kompetansen ikke finnes tilgjengelig, vil dette selvfølgelig påvirke kvaliteten på spesialundervisningen.

Heimdal 19.11.09

Anne Bakken

direktør